

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до проведення практичних занять
із навчальної дисципліни

«ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 – Психологія, освітньо-професійна програма «Психологія. Соціально-психологічний супровід у мегаполісі»)

Харків
ХНУМГ ім. О. М. Бекетова
2023

Методичні рекомендації до проведення практичних занять із навчальної дисципліни «Порівняльна психологія» (для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 053 – Психологія, освітньо-професійна програма «Психологія. Соціально-психологічний супровід у мегаполісі») / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова ; уклад. О. П. Нікітіна. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. – 17 с.

Укладач доц. О. П. Нікітіна

Рецензент

О. О. Резван, доктор педагогічних наук, професор Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова

Рекомендовано кафедрою психології, педагогіки і мовної підготовки, протокол № 4 від 15 листопада 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ.....	6
Тема 1.1 Теоретичні основи вивчення порівняльної психології як науки.....	6
Тема 1.2 Інстинктивна поведінка тварин.....	6
Тема 1.3 Історія вивчення поведінки тварин.....	7
Тема 1.4 Угрупування, популяції та міграції тварин.....	7
Тема 1.5 Розвиток психічної діяльності в пренатальному та ранньому постнатальному періоді.....	8
Тема 1.6 Розвиток психічної діяльності в ігровому періоді.....	8
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ПОРІВНЯЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХІКИ ЛЮДИНИ І ТВАРИНИ.....	9
Тема 2.1 Еволюційний розвиток психіки тварин.....	9
Тема 2.2 Індивідуальна пам'ять та навчання.....	9
Тема 2.3 Досвід вивчення мислення тварин.....	9
Тема 2.4 Комунікація та соціальна поведінка тварин.....	10
Тема 2.5 Еволюція психіки та антропогенез.....	11
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ.....	11
Тема 3.1 Прикладна зоопсихологія та медицина.....	11
Тема 3.2 Зоотерапія: тварина як асистент.....	12

Тема 3.3 Основні засади реабілітації. особливості захворювань, для яких можливе застосування анімалотерапії.....	13
Тема 3.4 Реабілітаційні можливості каністерапії.....	13
Тема 3.5 Реабілітаційні можливості іпотерапії.....	13
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	14

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Порівняльна психологія» передбачає проведення лекційних, практичних та інших видів аудиторних групових занять. Їхня мета – надати студентам систематичний виклад предмета порівняльної психології як науки, що досліджує загальне та відмінне в психіці тварин та людини, порівнює психічні процеси тварин і людини в онто- та філогенезі, знаходить якісні відмінності, які обумовлені соціально-історичними факторами, розвитком трудової діяльності, суспільного життя, мови та свідомості людини і займає важливе місце у системі психологічного знання.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять включають план роботи, види практичних завдань та засоби контролю.

Методичні рекомендації до проведення практичних занять призначені для призначені для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 053 – Психологія (освітньо-професійна програма «Психологія. Соціально-психологічний супровід у мегаполісі»).

Список рекомендованих джерел дозволить студентам прискорити й конкретизувати пошук потрібної літератури для роботи над обраною темою реферату чи підготовки доповіді до відповідної теми практичного заняття.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ПРЕДМЕТ І ЗАВДАННЯ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 1.1 Теоретичні основи вивчення порівняльної психології як науки

План

1. Порівняльна психологія – галузь психологічної науки.
2. Теоретичні та прикладні завдання порівняльної психології.
3. Методологічні принципи порівняльної психології.
4. Метод спілкування з тваринами.
5. Метод «лабіринту».
6. Диференційоване дресирування.

Види завдань, засоби контролю

Практикум 1. Завдання 1 – Завдання 4 (підходи до вивчення психіки)
(письмове виконання завдань).

Джерела: [2, 3, 5, 6, 7, 8, 18, 21].

Тема 1.2 Інстинктивна поведінка тварин

План

1. Розвиток психіки у філогенезі. Природа і сутність психіки тварин.
2. Вроджена і набута поведінка.
3. Внутрішні і зовнішні фактори інстинктивної поведінки.
4. Інстинктивна поведінка тварин. Структура інстинкту тварин.
5. Научіння та його роль в розвитку психіки. Загальна характеристика основних типів научіння.

Види завдань, засоби контролю

1. Повідомлення за темою заняття (усний звіт).
2. Практикум 2. Завдання 1 – Завдання 9 (письмове виконання завдань).

Джерела: [3, 5, 6, 7, 8].

Тема 1.3 Історія вивчення поведінки тварин

План

1. Зоопсихологічні ідеї античних філософів.
2. Натурфілософський етап становлення зоопсихології і порівняльної психології.
3. Утвердження зоопсихологічних і порівняльнопсихологічних знань, заснованих на наукових спостереженнях та експериментах.
4. Формування зоопсихології і порівняльної психології як споріднених галузей психологічної науки.

Види завдань, засоби контролю

1. Повідомлення за темою заняття (усний звіт).
 2. Методи дослідження психіки тварин (намальовані малюнки-схеми).
- Джерела: [1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 11, 18].

Тема 1.4 Угрупування, популяції та міграції тварин

План

1. Угрупування тварин.
2. Типи скупчень.
3. Типи об'єднання тварин.
4. Популяції тварин.
5. Міграції тварин.

Види завдань, засоби контролю

1. Повідомлення за темою заняття (усний звіт).
 2. Практикум 3. Завдання 1 – Завдання 4 (розвиток психіки тварин) (письмове виконання завдань).
- Джерела: [2, 3, 7, 8].

Тема 1.5 Розвиток психічної діяльності в пренатальному та ранньому постнатальному періоді

План

1. Розвиток психічної діяльності тварин в онтогенезі.
2. Вроджене і набуте в індивідуальному розвитку поведінки.
3. Вроджене і набуте в пренатальному розвитку поведінки.
4. Особливості постнатального розвитку поведінки тварин.

Види завдань, засоби контролю

Повідомлення за темою заняття (усний звіт).

Джерела: [2, 6, 7, 8].

Тема 1.6 Розвиток психічної діяльності в ігровому періоді

План

1. Загальна характеристика гри у тварин.
2. Вдосконалювання рухової активності в іграх тварин.
3. Формування спілкування в іграх тварин.
4. Пізнавальна функція ігрової активності тварин.
5. Пізнавальна функція ігрової активності тварин.

Види завдань, засоби контролю

Повідомлення за темою заняття (усний звіт).

Джерела: [2, 6, 7, 8].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ПОРІВНЯЛЬНЕ ВИВЧЕННЯ ПСИХІКИ ЛЮДИНИ І ТВАРИНИ

Тема 2.1 Еволюційний розвиток психіки тварин

План

1. Еволюція психіки.
2. Періодизація розвитку філогенезу живих організмів.
3. Характеристика етапу елементарна сенсорна психіка тварин: основні лінії розвитку, форми розвитку.
4. Особливості розвитку тварин різних видів.

Види завдань, засоби контролю

Повідомлення за темою заняття (усний звіт).

Джерела: [2, 3, 5, 6, 7, 8].

Тема 2.2 Індивідуальна пам'ять та навчіння

План

1. Не специфічність габітуації і сенситизації.
2. Латентне навчіння.
3. Імітаційні способи удосконалювання поведінки.
4. Евристичне навчіння.

Види завдань, засоби контролю

Повідомлення за темою заняття (усний звіт).

Джерела: [1, 2, 5, 6, 7, 8, 17].

Тема 2.3 Досвід вивчення мислення тварин

План

1. Когнітивні процеси у тварин і методи їх вивчення.
2. Орієнтування тварин в просторі і методи їх вивчення.
3. Методи лабіринтів у вивченні складних форм поведінки тварин.
4. Інтелект людиноподібних мавп і методи вивчення.
5. Порівняльне вивчення розумової діяльності тварин методами, запропонованими Л. Крушинським.
6. Розумова діяльність ссавців.
7. Інтелектуальна поведінка птахів.
8. Здатність тварин до рахунку і методи вивчення.

Види завдань, засоби контролю

1. Повідомлення за темою заняття (усний звіт).
2. Практикум 4. Завдання 1 – Завдання 3 (механізми поведінки тварин) (письмове виконання завдань).

Джерела: [2, 5, 6, 7, 8, 13].

Тема 2.4 Комунікація та соціальна поведінка тварин

План

1. Мова тварин.
2. Соціальна структура популяцій і механізми її підтримання.
3. Ієрархія ролей і «розподіл праці» в соціальних угрупованнях.
4. Лідерство в групах тварин.

Види завдань, засоби контролю

1. Повідомлення за темою заняття (усний звіт).
2. Практикум 5. Завдання 1 – Завдання 2 (мислення та поведінка тварин) (письмове виконання завдань).

Джерела: [1, 2, 5, 6, 7].

Тема 2.5 Еволюція психіки та антропогенез

План

1. Матеріальна культура та біологічні закономірності.
2. Проблема зародження суспільних відносин і членороздільного мовлення.
3. Демонстраційне моделювання.
4. Мова тварин та членороздільне мовлення.
5. Формування людської мови.

Види завдань, засоби контролю

Повідомлення за темою заняття (усний звіт).

Джерела: [2, 6, 7].

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Тема 3.1 Прикладна зоопсихологія та медицина

План

1. Медичні дослідження на тваринах.
2. Етичні проблеми прикладних зоопсихологічних досліджень.
3. Зоопсихологічні аспекти ветеринарії.
4. Зоотерапія як особливий напрям медико-психологічної допомоги.

Види завдань, засоби контролю

Повідомлення за темою заняття (усний звіт).

Джерела: [1, 3, 10, 11, 12].

Тема 3.2 Зоотерапія: тварина як асистент

План

1. Різновиди зоотерапії.
2. Використання зоопсихологічних знань у психотерапії і розвиваючій роботі з дітьми.
3. Сімейна терапія з використанням тварин.
4. Анімалотерапія як компонент медико-психологічної реабілітації у роботі з комбатантами з розладами психіки та поведінки.

Види завдань, засоби контролю

Повідомлення за темою заняття (усний звіт).

Джерела: [3, 4, 14, 19].

Тема 3.3 Основні засади реабілітації. особливості захворювань, для яких можливе застосування анімалотерапії

План

1. Особливості захворювань, для яких можливе застосування анімалотерапії.
2. Принципи та етапи реабілітації.
3. Анімалотерапія – найважливіший метод соціальної адаптації дітей з обмеженими можливостями здоров'я. Синдром Дауна. Розлади аутистичного спектру. ДЦП. Затримка мовленнєвого розвитку.
4. Протипоказання до анімалотерапії та можливі негативні явища.

Види завдань, засоби контролю

Повідомлення за темою заняття (усний звіт).

Джерела: [4, 14, 19, 20].

Тема 3.4 Реабілітаційні можливості каністерапії

План

1. Чинники, що впливають на ефективність реабілітації.
2. Каністерія для дітей з обмеженими можливостями здоров'я.
3. Каністерія для дітей, які зазнали насильства або потрапили в екстремальну життєву ситуацію.
4. Каністерія для хворих з руховими та мовленнєвими порушеннями після інсульту.
5. Каністерапія та реабілітація військових.

Види завдань, засоби контролю

Повідомлення за темою заняття (усний звіт).

Джерела: [4, 14, 16, 19, 20].

Тема 3.5 Реабілітаційні можливості іпотерапії

План

1. Види впливу верхової їзди на організм людини.
2. Біомеханічний вплив.
3. Психогенний та емоційний вплив.
4. Іпотерапія при ДЦП.
5. Іпотерапія для дітей з обмеженими можливостями здоров'я.

Види завдань, засоби контролю

Повідомлення за темою заняття (усний звіт).

Джерела: [9, 15].

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основні

1. Губко О. Т. Основи зоопсихології : навч. посіб. / О. Т. Губко ; АПН України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка ; за ред. С. І. Болтівець. – Київ : Світогляд, 2018. – 190 с.
2. Ільєнко М. М. Зоопсихологія з елементами порівняльної психології : навч. посіб. / М. М. Ільєнко. – Вид. 2-ге, допов. і перероб. – Київ : Ліра-К, 2017. – 207 с.
3. Коляденко Н. В. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник / Н. В. Коляденко. – Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2019. – 508 с.
4. Анімалотерапія – перспективний напрямок реабілітаційного лікування людини / А. Й. Лабінський, М. Р. Грицина, Б. В. Гутий., Г. Б. Лабінська // Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. – 2019. – Т. 21. – № 92. – С. 160–164.
5. Москалець В. П. Зоопсихологія та порівняльна психологія : підручник / В. П. Москалець. – Вид. 2-ге перероб., доп. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. – 224 с.
6. Панчук Н. П. Порівняльна психологія: навч. посібник / Н. П. Панчук. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2019. – 206 с.
7. Туриніна О. Л. Порівняльна психологія: навч. посібник / О. Л. Туриніна, Л. З. Сердюк. – Київ : МАУП, 2005. – 228 с.
8. Яцина О. Ф. Зоопсихологія : навч.-метод. посіб. / О. Ф. Яцина. – Ужгород : Видавництво УжНУ «Говерла», 2010. – 144 с.

Додаткові

9. Бабич Н. Л. Іпотерапія у реабілітації пацієнтів із наслідками ДЦП / Н. Л. Бабич, С. І. Дубінін // Фізична реабілітація та здоров'язбережувальні технології: реалії і перспективи : зб. наук. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. з міжнар. участю, 23 листоп. 2021 р. – Полтава : Нац. ун-т імені Юрія Кондратюка, 2021. – С. 10–12.

10. Анацька А. 150 млн помирає щороку: як на тваринах тестують ліки та косметику [Електрон. ресурс] / А. Анацька // Українська Правда. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/07/3/245322/> вільний (дата звернення: 10.11.2023). – Назва з екрана.

11. Доценко В. В. Зоопсихологія : навч. посіб. / В. В. Доценко ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2019. – 240 с.

12. Європейська конвенція про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей [Електрон. ресурс] . – Електрон. текст. дані. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_137#Text, вільний (дата звернення: 10.11.2023). – Назва з екрана.

13. Мазяр О. В. Мислення : між інсайтом і дезабсурдизацією / О. В. Мазяр // Теорія і практика сучасної психології. – 2018. – № 6. – С. 17–21.

14. Михайлов Б. В. Комплексне використання природних та преформованих факторів у комбатантів, які перебувають на реабілітації в санаторно-курортних умовах / Б. В. Михайлов, О. І. Сердюк, І. Д. Вашкіте та ін. // Чоловіче здоров'я, гендерна та психосоматична медицина. – 2017. – № 1–2. – С. 5–9.

15. Рядинська А. Що таке іпотерапія та як вона рятує колишніх полонених та поранених [Електрон. ресурс] / Armyinform : сайт. – Оновлюється постійно. – Електрон. текст. дані. – 2023. – Режим доступу : <https://armyinform.com.ua/2023/03/07/shho-take-ipoterapiya-ta-yak-vona-ryatuye-kolyshnih-polonenyh-ta-poranenyh/>, вільний (дата звернення: 10.11.2023). – Назва з екрана.
16. Садрицька С. В. Проблеми каністерапії як новітнього методу практичної соціальної роботи / С. В. Садрицька // SOCIOPROSTIR. – 2021. – № 11. – С. 38–45.
17. Степко Л. Питання імпринтингу в сучасній зоопсихології / Л. Степко // Молодий вчений. – 2020. – 12 (88). – С. 49–52.
18. Abramson Charles I. A crisis in comparative psychology: where have all the undergraduates gone? [Electronic resource] / Charles I. Abramson // Frontiers in Psychology. – Electronic text data. – 2015. – V. 6. – Regime of access: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2015.01500/full>, free (date of the application: 10.11.2023). – Header from the screen.
19. Cevizci S. A new assisted therapy concept for improving of mental health – Animal assisted therapy / S. Cevizci, E. Erginöz, Z. Baltaş // Nobel Med. – 2009. – V. 5. – P. 4–9.
20. Elmacı D. T. Dog-assisted therapies and activities in rehabilitation of children with cerebral palsy and physical and mental disabilities / D. T. Elmacı, S. Cevizci // International Journal of Environmental Research and Public Health. – 2015. – V. 12(5) . – P. 5046–5060.
21. Smith M. F. The importance of a truly comparative methodology for comparative psychology [Electronic resource] / M. F. Smith, J. Watzek, S. F. Brosnan // International Journal of Comparative Psychology. V. 31. – 2018 – Electronic text data. – Regime of access: https://escholarship.org/content/qt6x91j98x/qt6x91j98x_noSplash_4a7430011df1d710d1dc0b0da17fad19.pdf, free (date of the application: 10.11.2023). – Header from the screen.

Електронне навчальне видання

Методичні рекомендації

до проведення практичних занять
із навчальної дисципліни

«ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ»

(для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 – Психологія, освітньо-професійна програма «Психологія. Соціально-психологічний супровід у мегаполісі»)

Укладач **НІКІТІНА** Оксана Петрівна

Відповідальний за випуск *О. О. Жигло*

Редактор *О. А. Норик*

Комп'ютерне верстання *О. П. Нікітіна*

План 2023, поз. 380М

Підп. до друку 15.12.2023. Формат 60 × 84/16.
Ум. друк. арк. 1,0.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Маршала Бажанова, 17, Харків, 61002.

Електронна адреса: office@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 5328 від 11.04.2017.